

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ 90-ԱՄՅԱԿԻ ՆԻՇԱՏԱԿՈՒԹՅԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԲՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՀՐԵԱԿԱՆ ՎԱՆ ԼԻՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Ցեղասպանության 90-ամյակի առիթով Ապրիլյան ողբերգման Սաղիմահայ Միացյալ Հանձնախումբը կազմակերպել էր «Ցեղասպանություն 20-րդ դարում. 90 փարի Հայոց ցեղասպանությունից անց» թեմայով երկօրյա գիտաժողով, որը մեկնարկեց հինգշաբթի, ապրիլի 7-ին, Վան Լիր ակադեմիական հաստատությունում: Գիտաժողովին մասնակցում էին Ֆրանսիայից, Անգլիայից և Գերմանիայից ժամանած հայագի և օտար գիտնականներ և պարմաբաններ, ինչպես նաև հրեա ցեղասպանագետներ և պարմաբաններ:

Գիտաժողովի առաջին նիստի բացումը կատարեց Հոլոքոստի և Ցեղասպանության ինստիտուտի տնօրեն, ցեղասպանագետ Իսրայել Չարնին: Բացման խոսքից հետո ելույթով հանդես եկավ պրոֆ. Յեհոդա Բոերը՝ «Նարավո՛ր է կանխարգելել Ցեղասպանությունը» թեմայով: Բանախոսն իր խոսքում շեշտեց. «Աշխարհը շարունակում է չճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը, որի պարճառով ցեղասպանությունների կրկնության հավանականությունը շարժարժք է մնում: Եթե աշխարհը ժամանակին ճանաչեր և դատապարտեր Հայոց ցեղասպանությունը, ապա փեղի չէին ունենա Հրեաների ողջակիզումը, Կամբոջայի և Ռուանդայի ցեղասպանությունները, և այսօր ցեղասպանություն փեղի չէր ունենա Դարձիություն (Մուդան): Ծանաչումը կարևոր է հեղաշարժում ցեղասպանության հանցագործությունը կանխելու համար»: Հարգելի բանախոսն իր ելույթը եզրափակեց հետևյալ նախադասությամբ. «Ցեղասպանությունը չճանաչելը կրկին ցեղասպանություն է» և, իբրև կանխարգելման առաջնակարգ և կարևորագույն պայման, առաջարկեց 20-րդ դարի առաջին Հայերի ցեղասպանության ճանաչումն ու դատապարտումը:

Ապա ելույթ ունեցավ Կոդ Մուրաֆյանը՝ «Պարմական հեռանկար. 90 փարի Հայոց ցեղասպանությունից անց» թեմայով: Պրն Մուրաֆյանն իր ելույթում հակիրճ կերպով ներկայացրեց հայոց պահանջարկության պարմությունը և դրա զարգացման փուլերը:

Այնուհետև ելույթ ունեցան Ռեյմոնդ Գևորգյանը և Հիլմեր Կայգերը, որոնց թեմաներն էին համապարասխանաբար «Հայկական ցեղասպանության փնտրական ասպեկտները» և «Միություն և զարգացում. Միոնիստները և Հայկական ցեղասպանությունը»:

Դոկտոր Արա Սարաֆյանի զեկուցումը նվիրված էր Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների արխիվներում Հայոց ցեղասպանության վերաբերյալ նյութերին, դեպքի Մորգենթաուի օրագրություններին և անձնական փաթեթի արխիվներին:

Դոկտոր Արա Սարաֆյանը տնօրենն է Ցեղասպանության ուսումնասիրությունների Կոմիտաս հաստատության: Նա զբաղվում է Հայոց ցեղասպանությանը վերաբերող օտար փաստաթղթերի և աղբյուրների հավաքմամբ և հրատարակմամբ: Մեկ փարի առաջ նրա ջանքերով լույս է տեսել Թուրքիայում Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների դեսպան (1913-

1916 թթ.) Հևերի Մորգենթաուի օրագիրը, ուր մանրամասնորեն նկարագրվում է Հայերի ցեղասպանությունը: Նա հրապարակել է նաև Թուրքիայում Միացյալ Նահանգների հյուպատոս (1913-1916 թթ.) Աբրահամ Ելթուի հիշողությունների արձանագրությունները: Արա Մարաֆյանը նախընտրում է գիտական շրջանառության մեջ դնել ամերիկյան արխիվները, բանի որ դրանք, ըստ Մարաֆյանի, «... գրված են անգլերեն, և գրված են այնպիսի մի երկրի ղեկավարների, հյուպատոսների և միսիոներների կողմից, որ մինչև 1917 թիվը չէր մասնակցում Համաշխարհային Ա պատերազմին, ուստի արխիվներում արձանագրված է միայն իրականությունն ականապես վկանների կողմից»:

Գիտաժողովի երկրորդ նիստը սկսվեց Գևորգ Հինթիլյանի բացման խոսքով: Նա իր խոսքում շեշտեց, որ շատ կարևոր է միջնակարգ կրթական և համալսարանական հաստատություններում պատմության դասընթացներին ցեղասպանության որպես առարկայի դասավանդումը: Այա գոհունակություն հայտնեց, որ Իսրայելում ցեղասպանության դասավանդման արդյունքում աշակերտության և ուսանողության մեծ մասը տեղյակ է Հայոց ցեղասպանությանը, հակառակ այն փաստի, որ մինչև օրս Իսրայելը չի ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը:

Այնուհետև հանդես եկավ պարմարան Եաիր Օրոնը: Նա բննադատեց Հայկական ցեղասպանության հանդեպ Իսրայելի վարած մերժման և ուրացման քաղաքականությունը: Նա բննադատեց նաև Իսրայելի նախկին վարչապետ Շնոն Պերեսին, որը Թուրքիայում հայտարարել էր, թե Հրեական հոլոքոստը չի կարելի համեմատել հայկական կոտորածների հետ: Նա նաև բննադատեց այսօրվա իշխանություններին, որոնք չէին հրավիրել Հայաստանից ներկայացուցիչներ՝ մասնակցելու Եաղ Վաշենի նոր թանգարանի բացման արարողությանը, այն դեպքում, երբ Հայաստանի ներկայացուցիչները, բանախոսի խոսքերով, «... հրավիրվածների կարգում պետք է լինեին առաջինը»: Նա իր ելույթը եզրափակեց հետևյալ նախադասությամբ. «Ես ամաչում եմ, որ մինչև այժմ Իսրայելը չի ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը»: Ի դեպ, Եաիր Օրոնը հեղինակն է «Ուրացում. Իսրայելը և Հայկական ցեղասպանությունը» վերնագրով վերջերս լույս տեսած գրքի:

Եաիր Օրոնի բանախոսությանը հաջորդեց Եոնաի Վիեցի ելույթը: Նա իր ելույթում ներկայացրեց Երուսաղեմի հայության ծավալած գործունեությունը Հայոց ցեղասպանության ճամաչման վերաբերյալ:

Այնուհետև ելույթ ունեցան դոկտոր Ամոս Գուդերբգը և ռաբբի, դոկտոր Արիել Փիկարդը:

Նշենք, որ գիտաժողովին մասնակցում էր Երուսաղեմի հայոց Պատրիարք Տ. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկյանը, ինչպես նաև Երուսաղեմի հայոց Պատրիարքության միաբաններ և մեծ թվով հայ և օտար ուսանողներ ու անհատներ:

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԺԱՌԱՆԳԱՎՈՐԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀՈՒՄ

Ցեղասպանության 90-ամյակի առթիվ Ապրիլյան ոգեկոչման Մաղիմահայ Միացյալ Հանձնախմբի կազմակերպած «Ցեղասպանություն 20-րդ դարում, 90 տարի Հայոց ցեղասպանությունից անց» թեմայով գիտաժողովը շարունակվեց ապրիլի 11-ին, Ժառանգավորաց վարժարանի սրահում:

[illegible]

Գիտաժողովի երկրորդ նիստը սկսվեց Քիրզեթ համալսարանի պրոֆեսոր Ռուբեն Շիքոբի բացման խոսքով։ Այնուհետև ելույթ ունեցավ «Թերրա Մանթա» պարբերականի խմբագիր հայր Փոլ Սիլվեստրը, որը ներկայացրեց Հայոց ցեղասպանության մասին Ֆրան-խմբագիր հայր Փոլ Սիլվեստրը, որը ներկայացրեց Հայոց ցեղասպանության մասին Ֆրան-գիսկյան եղբայրների կողմից կատարած գրառումները։ Դուկտոր Ազապի Նասիբյան-Հը-մեքճյանը բանախոսեց «Բրիտանական մարդասիրական օժանդակությունը և Հայոց ցե-ղասպանությունը» թեմայով։ Մադրիդի համալսարանի պրոֆեսոր Կարմեն Լոֆես Ալոնսոն զեկուցում կարդաց «Ցեղասպանության հիմնադիրն այսօր» թեմայով։

գեկուցում կարդաց «Ցեղասպանության հիմնադրամ»-ը հայտարարեց, որ Գեղարքից հենքով գիտաժողովի երրորդ նստաշրջանը բացվեց դոկտոր Փնպուր Փոքր դադարից հետո գիտաժողովի երրորդ նստաշրջանը բացվեց դոկտոր Փնպուր Նելթի բացման խոսքով, ապա հանդես եկավ գերմանացի դոկտոր Հիլմար Զայգերը՝ «Գերմանիան և Հայոց ցեղասպանությունը» թեմայով: Նա մանրամասն ներկայացրեց Հայոց ցեղասպանության մեջ Գերմանիայի ունեցած դերը և բերած մասնակցությունը: Իսկ Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման համար նա արդար համարեց հայ ժողովրդի պահանջը Թուրքիայի՝ Եվրոմիությանն անդամակցելու պայման դարձնել Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը: Նստաշրջանի վերջում ելույթ ունեցավ դոկտոր Գայի Սեյփարթը: Նա խոսեց Թուրքիայում Գերմանիայի հյուպատոս Վոլֆեր Բոսլերի կյանքի և գործունեության մասին: Գիտաժողովի վերջին նիստը սկսվեց այն վարող դոկտոր Ժորժեթ Ավագյանի խոսքով: Նա նախ հիշեց Հիպոկրի «ՌՎ Է հիմա հիշում հայերի ցեղասպանությունը» խոսքը և, շարունակելով իր միտքը, նշեց, թե Հայոց ցեղասպանության հանդեպ պետությունների ցուցաբերած անարարությունն ու հանդուրժողությունը ծնեց նոր ցեղասպանություններ: Իսկ դրանց կանխարգելման միակ նախապայմանը Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչումն է: Նույն համարեքստով ելույթ ունեցավ նաև հրեա պարմաբան Եսիր Օրոնը՝ «Իսրայելը և Հայերի ցեղասպանությունը» թեմայով՝ ավելի անդրադառնալով Իսրայելի ուրացման և չընդունման պատճառներին: Ապա ելույթ ունեցավ Եոնա Վեիցը՝ «Հիշողություն և Հայոց ցեղասպանություն» թեմայով: Գիտաժողովն ավարտվեց հայր Նայի Աթիկի և Արիս եպիսկոպոս Շիրվանյանի եզրափակիչ ելույթներով:

Համոզված ենք, որ այս գիտաժողովն անպայման իր դրական արձագանքը կգտնի Իսրայելում բնակվող հրեա և պաղեստինցի ժողովուրդների շրջանում:

ՅԵՂԱՍԴԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԻՇԱՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍՐԲՈՅ ՀԱԿՈՐՅԱՆՑ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ ԵՎ ՍԳԱՀԱՆԴԵՍ ԺԱՌԱՆԳԱՎՈՐԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀՈՒՄ

Այս փաթի Երուսաղեմում Հայոց Մեծ եղեռնի հիշարարկության ձեռնարկները և սգահանդեսը մեկ օրով հեղաձգվեց և նշվեց ապրիլի 25-ին, բանի որ ապրիլի 24-ը համընկել էր Ծաղկազարդի փոփոխին:

Երկուշաբթի, ապրիլի 25-ին, Ս. Պարարագ մարտուցվեց Սրբոց Հակոբյանց Մայր Տաճարում: Պարարագին մասնակցում էին Իսրայելում հավաքարմագրված օտարազգի դեսպաններ և հյուպարոսներ, դիվանագետներ, փարբեր հարանվանությանց հոգևոր և աշխարհիկ ներկայացուցիչներ: Պարարագը մարտուցեց Գերշ. Տ. Արիս եպս. Ծիրվանյանը: Սրբազան Հայրը նաև քարոզեց հայերեն և անգլերեն լեզուներով: Պարարագի ավարտին, Պարրիարք Սրբազան Հոր հանդիսապետությամբ, կարարվեց հոգեհանգստյան արարողություն Հայոց Մեծ եղեռնի մեկ ու կես միլիոն անմեղ նահապականների հոգիների հանգըստության համար: Այնուհետև կազմվեց սգո թափոր և հոգևոր հայրերի ու հարյուրավոր մասնակիցների ուղեկցությամբ թափորն ուղղվեց դեպի Ս. Փրկչի վանքում գտնվող Արարայի հուշարձան, ուր ևս կարարվեց հոգեհանգստյան արարողություն: Արարողության ավարտին ելույթ ունեցավ պրն Սերոբ Սահակյանը, խոսելով ազգային գաղափարախոսության և դրանով մեր նոր սերունդներին կրթելու կարևորության մասին:

Երեկոյան Ժառանգավորաց վարժարանի սրահում փեղի ունեցավ Եղեռնի զոհերին նվիրված սգահանդես: Ներկաները նախ մեկ րոպե լռությամբ հարգեցին Եղեռնի նահապականների հիշարարկը, որին հաջորդեց Պարրիարք Սրբազան Հոր արտասանած աղոթքը: Ապա ելույթ ունեցան Նոյեմի Նալբանդյանը (ՀՕՄ), Հակոբ Փանոսյանը (ՀԵՄ) և Արամ Խաչարյանը (ԵՀԲՄ): Նրանց ելույթներում մի ընդհանրություն կար, և դա կոչ էր ողջ հայությանը՝ պայքարել հանուն Հայոց ցեղասպանության համընդհանուր ճանաչմանը և հասնել նրան, որ աշխարհն ընդունի Հայոց ցեղասպանությունը և դադարապարտի այն իբրև ծանրագույն հանցագործություն:

Փայլուն կերպով և փափավորիչ կարարմամբ հանդես եկավ Ժառանգավորաց վարժարանի երգչախումբը, ապա բանախոսեց պրոֆ. Լևոն Ծիրինյանը: Ըստ բանախոսի, հանցագործությունը չի կարող ունենալ վաղեմության ժամկետ, և յուրաքանչյուր նման արարք պետք է դադարապարտվի, իսկ մեղավորները պետք է արժանանան խստագույն պարտի: Այնուհետև Գևորգ Հիդիյանն ընթերցեց Վահագն Տաթրյանի խոսքը Հայոց ցեղասպանության 90-ամյակի առթիվ, ապա Հարութ Պաղամյանի կարարմամբ Պարույր Սևակի «Ղողանջ եղեռնական» բանաստեղծությունը:

Սգահանդեսն ավարտվեց Պարրիարք Սրբազան Հոր փակման խոսքով և «Հայր մեր»-ի երգեցողությամբ ու «Պահպանիչ»-ով: